

ARTICULUS OCTAVUS.

Philosophi extra scholam Cartesii.

Præter scholas et philosophos, de quibus in præcedenti articulo, extitere atque existunt tribus postremis sæculis, qui vel spiritum et placita cartesianæ philosophiæ oppugnaverunt, vel saltem in quos ejusmodi spiritus et placita, aut nullum, aut remissiore fluxum obtinuerunt. Igitur de ipsis sequentibus paragraphis agemus, quoad germanos, gallos, anglos et itales; relictis hispanis, de quibus speciatim postea quidpiam dicere oportet.

PHILOSOPHI GERMANI.

§ I.

Leibnit.

Inter eos qui apud Germanos scholæ cartesianæ minime aut vix adhæserunt, principem locum proculdubio obtinet Leibnitz (Godofrid. Guilielmus), summi ingenii, optimi sensus, ac vastissimæ eruditionis vir, qui Lipsiæ 1648 natus, e vita migravit anno 1716. Superiorem quemdam eclectisimum præ se fert ejus philosophia, in qua plurima ac præcipua Cartesii dogmata rejecit confutavitque (1), simulque

(1) Qua in re apposite De Gerando, cujus verba hispanice versa hæc habent: «Los escritos de Leibnitz son una especie de censura continua de los sistemas de Descartes... Descartes no le satisface sobre el criterio de los conocimientos, ni sobre las ideas verdaderas y falsas. Descartes no supo penetrar ni la naturaleza de la sustancia, ni el gran problema de la union del alma con el cuerpo... Basta aplicar al hombre los argumentos por medio de los cuales los cartesianos pretendieron reducir los animales á meras máquinas, para condenar al hombre á una condicion semejante. El hombre de Descartes, cuya formacion le cuesta tan poco, se parece tambien muy poco al hombre verdadero.

Leibnitz condena igualmente las dos definiciones de Descartes,

Scholasticorum, quos magni fecit nec semel commendavit (1), doctrinam, magna ex parte instaurat et amplectitur. Attamen, suam philosophiam deformavit erroribus quibusdam et gratuitis hypothesibus. Igitur, claritatis gratia, utque tirones leibnitzianæ philosophiæ naturam facilius valeant concipere, prius dogmata quibus a philosophia scholastica discedit; deinde ea in quibus cum eadem congruit vel saltem ad eandem accedit, summam attingere libet.

A) Dogmata leibnitziana a philosophia scholastica aliena.

a) Substantiæ creatæ sunt aggregatum quoddam substantiarum simplicium, quæ monades audiunt. *Monades* istæ, utpote simplices, prorsus indissolubiles existunt; ac proinde non nisi creatione oriri, atque annihilatione perire possunt.

b) Ejusmodi monades, sive corporeæ sive spirituales existant, appetitu et perceptione cunctæ donantur, solumque discriminantur quatenus ipsarum quædam perceptiones absque conscientia obtinent, ut sunt illæ ex quibus res inanimatæ vel substantiæ materiales coalescunt: aliæ perceptionem simul cum conscientia ejus (*apperceptionem*) sibi vendicant; quod si hæc conscientia sit *confusa* vel quasi somno consopita, animas brutorum; si vero sit *distincta* et perfecta, animam rationalem spiritum, constituit.

c) Rationalis anima hominis, ab anima sensitiva brutorum quoad substantiam vel essentiam non differt: imo ra-

cuando reduce el alma al pensamiento y la materia á la estension. Reprinde en Descartes el haber rechazado las causas finales, y el haber sometido las verdades eternas á la voluntad arbitraria de Dios. Opina que el método de Descartes es imperfecto, y que Spinosa no hizo mas que cultivar las semillas de la filosofia de Descartes.» *Histoir. comp. des syst. de Phil. mod. t. 3.º*, pag. 63 sqq.

(1) Audiatur iterum laudatus De Gerando: «Leibnitz declara repetidas veces que los escolásticos no merecen el desprecio con que son tratados, y que se encuentran entre ellos hombres muy superiores en habilidad científica á los novadores que pretenden hacerlos olvidar con su desden hácia ellos. Repite muchas veces que sospecha la existencia de tesoros ocultos bajo las formas bárbaras de la filosofia de la edad media. Rinde sincero tributo de admiracion á Santo Tomás de Aquino y no se avergüenza de confesar que Alberto Magno, y Juan (Rogerio?) Bacon, le precedieron en la investigación del principio de la unidad.» *Ibid.*, pag. 62.

tionales animæ ab initio mundi in seminalibus rationibus animæ sensitivæ præexistunt, atque rationales evadunt, quatenus a Deo *rationem* accipiunt dum homo generatur (1), vel ejus anima corpori humano conjungitur.

d) Unaquæque monas habet initialiter in propria essentia principium omnium determinationum, actionum seu modificationum futurarum, ita ut operatio vel determinatio sequens habeat rationem sufficientem ac determinantem in operatione quæ in eadem substantia præcessit.

e) Nec corpus in animam, nec anima in corpus quidpiam vere agit vel influit, sed spectari debent tamquam automata quædam, quorum motus sibi harmonice (*harmonia præstituta*) respondent ex consilio et ordinatione Dei, qui hanc animam huic corpori et non alio conjungit.

f) Mundus iste, omnium possibilium est optimus; nam ratio sufficiens creationis ejusdem alia esse nequit apud Deum, nisi mundi summa bonitas vel maxima perfectio inter possibles.

B) Dogmata leibnitziana quæ cum philosophia scholastica congruunt vel ad eam accedunt.

a) Adfirmare et constituere oportet contra cartesianos, «in rebus corporeis esse aliquid præter extensionem, imo extensione prius (2),» nempe, substantiam ipsam corpoream,

(1) «Les âmes qui seront un jour âmes humaines, comme celles des autres espèces, ont été dans les semences et dans les ancêtres jusqu'à Adam, et ont existé par conséquent depuis le commencement des choses, toujours dans une manière de corps organisé... Mais il me paraît encore convenable par plusieurs raisons qu'elles n'existaient alors qu'en âmes sensitives ou animales, douées de perception et de sentiment et destituées de raison; et qu'elles sont demeurées dans cet état jusqu'au temps de la génération de l'homme à qui elles devoient appartenir; mais qu'alors elles ont reçu la raison, soit qu'il y ait un moyen naturel d'élever une âme sensitive au degré d'âme raisonnable, (ce que j'ai de la peine à concevoir) soit que Dieu ait donné la raison à cette âme par une opération particulière, ou (si vous voulez) par une espèce de transcreation.» Leibnitz, *Essai de Theod.* num. 91, pag. 134-35.

(2) Quæ commatibus insinuantur, verba sunt Leibnitz ex ejus operibus edit. Dutens desumpta, quorum loca brevitatibus studio omittens, solum subijciant ea quæ in *Theod. et Causa Dei assert.* edit. Mortier continentur.

quæ non secus ac spiritualis, vera activitate in actu primo seu vi agendi gaudet; constat siquidem, «adempta rebus vi agendi non posse eas a divina substantia distingui, incidique in spinozismum: vicissim nullam dari creaturam mere activam» hoc est, quæ sit ex se activa in actu secundo, ut Deus.

b) Etenim, «vis activa inter facultatem agendi actionemque ipsam media est.» Actio porro, nec creationi, nec generationi, nec corruptioni, nec annihilationi subest, sed ex subjecto in quo virtualiter ac in potentia continetur educitur, sicut et aliæ formæ accidentales.

c) In rebus vel substantiis animatis, duo sunt, nempe, anima, substantia simplex ac perfectior (*entelechia*), quæ est principium unitatis substantialis, seu «quod scholæ vocant unum per se;» et deinde corpus «quod habet rationem instrumenti respectu præfatæ entelechiæ seu animæ, cum qua ad functiones vitales concurrat, diciturque materia.» Porro, «anima proprie et accurate loquendo, non est substantia, sed forma substantialis, seu forma primitiva inexistens substantiæ, primus actus, prima facultas activa.»

d) Vires seu facultates primitivæ et fundamentales hominis, sunt sensus, ratio et voluntas. Sensus, res confuse percipiunt, sed non rerum veritatem, cujus cognitio rationis vel intellectus est propria. Porro, ideas quibus objecta et veritatem cognoscimus, vi et activitate intellectui insita efformamus, earum tamen materiam sensus suppeditant; siquidem «nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensu, nisi ipse intellectus.»

e) Rebus cunctis etiam inanimatis inest appetitus naturalis ad bonum: ast in homine, præter naturalem, existunt et appetitus inferior qui respondet sensibus, et appetitus rationalis seu voluntas quæ respondet intellectui; atque præfatus intellectus voluntate natura prior existit, eamque ad agendum objective determinat ope boni veri vel apparentis; certum namque est, «actiones voluntatis esse natura posteriores actionibus intellectus, et perceptiones boni sive veri sive falsi, efficere ut velimus.» Sed vero, «in perfecto sapiente, nempe, Deo, nulla est voluntas nisi veri boni.»

f) Hominis intellectus, utpote imago et participatio divini intellectus, quasdam præcipuas et universaliores ideas vir-

tualiter continet, ac prima principia veluti naturaliter insita habet: enimvero, intellectus «*lumen innatum* consistit tum in ideis incomplexis, tum in nascentibus (nimirum, sponte, ac nullo rationis conatu, quo sensu etiam apud D. Thomam, prima principia *naturaliter cognita*, ac *naturæ insita* non semel dicuntur) inde notitiis complexis. Ita fit, ut Deus et lex Dei æterna inscribantur cordibus nostris, etsi negligentia hominum et affectibus sensualibus sæpe obscurantur (1).»

g) Voluntas item hominis libertate gaudet; atque hæc «libertas in quantacunque humana corruptione salva manet (2); ita ut homo, etsi haud dubie peccaturus sit, nunquam tamen necessario committat hunc actum peccandi quem committit.» Hæc porro hominis libertas «exempta est tam a necessitate, quam a coactione;» atque hanc libertatem non lædunt aut destruunt, nec «futuritis veritatibus, nec præscientia et præordinatio Dei, nec prædispositio rerum (3).»

h) Vera intercedit unio inter corpus et animam hominis, quæ adeo intima «ejusque conditionis existit, ut ex utroque unum suppositum unave persona exurgat.»

i) Mundi perfectio, harmonia et pulchritudo, Dei sapientiam et bonitatem commendant, atque maxime exurgit ex quadruplici causarum genere res mundanas colligante; «sapientia enim infinita Omnipotentis (4) bonitati ejus immense juncta fecit... ut omnia sint perfecte harmonica, conspirentque pulcherrime inter se; causæ formales seu animæ cum causis materialibus seu corporibus; causæ efficientes seu naturales cum finalibus seu moralibus.»

j) Malum, utpote mera privatio boni, nullam causam efficientem per se, sed potius deficientem habet: inter mala autem, omnium maximum est «malum morale seu malum culpæ, quod nunquam rationem mediæ habet, ac proinde «nunquam in Deo objectum est voluntatis productivæ, sed tantum aliquando permissivæ (5).» Contra vero, «mala me-

(1) *Causa Dei ass. per just.* num. 99.
 (2) *Ibid.*, num. 101.
 (3) *Ibid.*, num. 102.
 (4) *Ibid.*, num. 46.
 (5) *Ibid.*, num. 36 et 37.

taphysica et physica, veluti imperfectiones in rebus, et mala pœnæ in personis, interdum fiunt bona subsidiaria tamquam media ad majora bona: unde Thomas de Aquino post Augustinum, non incommode dixit, Deum permittere quædam mala fieri, ne multa bona impediatur (1).»

k) «Deus est prima ratio rerum,» quæ eo ipso quod sunt finitæ et contingentes, supponunt existentiam «substantiæ quæ rationem suæ existentiæ in seipsa habeat,» sitque simul «necessaria, æterna ac summe intelligens;» atque præterea summam potentiam, cujus objectum est ens; sapientiam vel intellectum, cujus objectum est verum; ac voluntatem, cujus objectum est bonum (2), sibi vendicat.»

l) Hinc a Deo independentiam et originem habent omnia entia, sive actualia, sive etiam possibilis: actualia quidem, quia ab ejus libera voluntate existentiam recipiunt; possibilis vero, quatenus rerum essentiæ cunctæ possibilis continentur in ideis archetypis intellectus divini (3); quapropter «ipsa rerum possibilitas, cum actu non existunt, realitatem habet fundatam in divina existentia; nisi enim Deus existeret, nihil possibile foret (4).» Porro, cum Dei omnipotentia complectatur omnium dependentiam ab ipso, ejusmodi omnipotentia, «non solum ad omnia actualia, sed etiam ad omnia possibilis, seu quæ non implicant contradictionem extenditur (5).»

m) «Actualia dependent a Deo, tum in existendo, tum in agendo... Et quidem in existendo, dum omnes res a Deo libere sunt creatæ, atque etiam a Deo conservantur; neque

(1) *Causa Dei ass. per just.* num. 34 et 35.

(2) «Dieu est la première raison des choses; car celles qui sont bornées, comme tout ce que nous voyons et expérimentons, sont contingentes... Il faut donc chercher la raison de l'existence du monde... dans la substance qui porte la raison de son existence avec elle, et laquelle, par conséquent est nécessaire et éternelle. Il faut aussi que cette cause soit intelligente... La puissance va à l'être, la sagesse ou l'entendement au vrai, et la volonté au bien.» *Essai de Theod.* num. 7, pag. 74.

(3) «Son entendement est la source des essences, et, sa volonté est l'origine des existences.» *Theod.* loc. cit.

(4) *Causa Dei assert. per just.* num. 8.º

(5) *Ibid.*, num. 4.º et 7.º

male docetur conservationem divinam esse continuam creationem: in agendo res dependent a Deo, dum Deus ad rerum actiones concurrat (1).» Atque concursus iste non solum immediatus existit, sed etiam actionem ipsam actionisque modum determinat et producit; «quia non tantum ad existentiam rei actusque dirigitur, sed et ad existendi modum et qualitates, quatenus aliquid perfectionis illis inest, quod semper a Deo profuit (2).»

n) Hæc tamen dependentia rerum a Deo, ipsarum substantialem et absolutam distinctionem a divina substantia minime tollit; «cum creaturæ nec ex Dei essentia, neque necessario promanent (3).» Quod tamen nihil obstat quominus «Dei essentia contineat eminenter essentias ac perfectiones creaturarum;» unde creatio mundi nullam perfectionem superaddit essentiæ Dei, «qui nullum bonum ex hac creatione sibi acquirit (4).»

o) Contra vero, Deus hic, a quo cuncta dependent, independentiam absolutam sibi vendicat, quæ «in existendo elucet et in agendo. Et quidem in *existendo*, dum est necessarius et æternus, et, ut vulgo loquuntur, ens a se: unde etiam consequens est immensum esse. In *agendo* independentens est naturaliter, dum est liberrimus, nec nisi a se ipso ad agendum determinatur (5).»

Observatio.

Si præ oculis habeatur, præter nunc exposita, alia plurima dogmata, quæ brevitatis studio prætermittere cogimur, reperiri in philosophia Leibnitz, cum philosophia Scholasticorum, vel identica, vel valde affinia, jure merito colligere possumus, doctrinam leibnitzianam, si monadologiam, optimismum et harmoniam præstitutam excipias, cum scholastica facile conciliari. Profecto, si Cartesius, Baco ac recentiores philosophi, Leibnitz exemplum fuissent imitati, recentior philosophia obnoxia non esset tot ac tantis erroribus, quæ eam deformant et exitialem reddunt societati et religioni.

(1) *Causa Dei assert. per just.* num. 9.º et 10.

(2) *Ibid.*, num. 12.

(3) *Ibid.*, num. 9.º

(4) *Essais de Theod.* num. 109.

(5) *Causa Dei*, etc. num. 5.º et 6.º

§ II.

Philosophi alii germani.

A) *Tschirnhausen* germanus et ille philosophus, natus est 1651, atque in opere cui titulus: *Medicina mentis*, dogmata leibnitziana cum cartesianis conjungens, eclecticismum quemdam profiteri videtur.

B) *Thomasius* (Christianus) apud Lipsiam natus, qui et bellum vehemens Aristotelis philosophiæ indixit, simulque mysticismo atque scepticismo appropinquavit. Quandoquidem proficitur: 1.º nec metaphysicam, nec theodicæam, nec ipsam psychologiam, ut veras scientias agnoscendas esse; unde philosophiam ad logicam, historiam et ethicam fere reducit: 2.º hominem, solis rationis viribus, pertingere non posse ad cognitionem certam vel scientificam substantiæ, nec puri spiritus, nec cujusvis entis simplicis.

Præterea, Thomasius non immerito haberi potest veluti antecessor philosophorum quorundam recentiorum, qui veritatis perceptionem et possessionem, sensationibus quibusdam instinctivis vel affectivis, tribuere solent. Enimvero, apud germanum philosophum, sicut intellectu veritates rationales percipimus, ita voluntas haberi debet tamquam proprium organum ad capessendas veritates quasdam, præsertim eas quæ ordinem moralem respiciunt (1). Quæ quidem doctrina, mysticismo proculdubio viam sternit.

(1) «Thomasius pretendit qu'il était faux que l'homme ne fût en rapport avec la vérité que par l'intelligence; il soutint que l'esprit humain avait, en quelque sorte, deux organes pour saisir le vrai: ces deux organes sont l'intellect et la volonté. Nous possédons le vrai ou par la vue de l'esprit, ou par l'inclination de l'âme. La sensation est le principe de toutes les notions rationnelles sur lesquelles l'intellect opère; l'amour est le principe des vérités de sentiment. Par cette théorie, Thomasius, laissant une moitié de la philosophie dans le sensualisme, transportait l'autre dans le mysticisme, en admettant une perception du vrai, indépendante radicalement de l'intelligence.» Salinis et Scorbiac, *Précis de l'Hist. de la Phil.* pag. 393.

C) *Wolff* (Christianus) qui Breslovii anno 1679 natus, e vita migrans 1754, Leibnitz philosophiæ adhæsit, eamque coluit et evoluit. Apud ipsum tamen :

1.° Rationalis animæ facultas seu vis agendi, repræsentatione continetur; quæ si confusa, sit, sensationem, si vero clara et distincta, intellectionem constituit.

2.° Atque ex his colligere liceret, quod intellectus essentialiter non differt a vi sensitiva, cujus potius est evolutio et perfectio quædam (1).

D) *Baumgartem* (Alexander Gottlieb) philosophiam quidem Leibnitz et Wolff coluit, sed præterea primus inter recentiores *Æstheticam*, veluti quandam novam ac distinctam scientiam, ex philosophia eduxit. Apud eum porro,

a) «*Æsthetica, est scientia cognitionis sensitivæ*,» haberi-que potest quoad logicam, tamquam «soror ejus natu minor:» siquidem, sicut æsthetica est scientia cognitionis sensitivæ, ita logica (Gnoseologia superior, a Baumgartem nuncupatur) est scientia cogitationis. *Æsthetica* appellari quoque potest, «theoria liberalium artium, gnoseologia inferior, ars pulchre cogitandi, ars analogi rationis,»

b) Ratio et sensus differunt, quatenus priori distincte, posterioribus confusius nexum rerum percipimus. Porro, sensitiva cognitio, non unam sed plures facultates complectitur, quæ sunt: «1.° inferior facultas identitates rerum cognoscendi, quo ingenium sensitivum; 2.° inferior facultas diversitates rerum cognoscendi, quo acumen sensitivum pertinet; 3.° memoria sensitiva; 4.° facultas fingendi; 5.° facultas dijudicandi, quo iudicium sensitivum et sensuum; 6.° expectatio casuum similium; 7.° facultas signatrix sensitiva.

(1) Qua sane doctrina nonnihil ad sensualismum accedere videtur Wolff, ut merito proinde Ritter scribat: «D' où il suit que la théorie de la connaissance ne se distingue chez Wolff, de la doctrine sensualiste qu' en ce qu' elle ne cherche pas le principe de la pensée hors de l' âme, tout en accordant néanmoins aux adversaires du rationalisme, que toutes nos connaissances dérivent de la sensation, et que l' entendement n' est qu' un développement, un raffinement, une amplification de celle-là.» *Histoire de la Phil. Mod.* t. 3.°, pag. 332.

Hæ omnes, quatenus in repræsentando rerum nexu rationi similes sunt, constituunt analogon rationis.»

c) Fundamentale æstheticæ principium, positum est in imitatione naturæ: ejusdem vero «finis, est perfectio cognitionis sensitivæ: hæc autem est pulchritudo (1).»

§ III.

Philosophi galli.

Præcipui nominis philosophi qui in Gallia cartesianis dogmatibus nihil aut parum adhæsere, haberi possunt:

A) *Bossuet* (Jacobus Benignus) Meldensis Episcopus anno 1627 natus, ac Parisiis 1704 mortuus, cujus philosophica doctrina, si quasdam ejus hæsitaciones quoad brutorum animam excipias, cum scholastica prout præsertim apud D. Thomam habetur, maxime congruit.

B) *Fenelon* (Franciscus Salignac), qui anno 1651 natus ac e vivis excedens 1715, metaphysicæ scolasticæ quoad præcipua dogmata adhæsit; simul tamen ontologismo viam paravit, ejusdemque subsequentibus adseclis pro ludium fecit, edoceus «Deum immediate objici hominis intellectui (2).»

C) *Gratry*, cœvus philosophus Galliæ, cuius theoriam circa intellectum vid. in *Psychol. Sect. 1.ª, cap. 3.º* art. 1.º § 2.º

Quamvis a Cartesio quoad plurima discedat, spiritum tamen et doctrinam ipsius scholæ in non paucis retinet, simulque ad ontologismum mallebranchianum vergit.

(1) *Æsth.* pag. 1, 13, 14, 22, 104.

(2) «Dieu, inquit ille, n' est pas seulement la cause qui produit ma pensée, il en est encore l' objet immédiat.» *Traité de l' exist. de Dieu*, P. 2.º cap. 1.º

§ IV.

Philosophi angli.

Non defuere apud anglos quoque philosophi, qui Cartesii dogmata rejicerent et oppugnarent. Inter eos eminent:

A) *Cudwort*, qui e vivis excessit anno 1688. In operibus ab ipso conscriptis: *Systema Intellectuale*, atque *Dissertatio de natura genitrice*, habetur philosophia, cujus præcipua elementa ex Aristotele et Platone desumuntur, simulque Cartesium quoad plurima dogmata (1) oppugnat, idque tam in metaphysicis quam etiam in physicis.

B) *Parker* (Samuel) in universitate Oxoniensi professor, qui tum in opere cæti titulus: *Tentamina philosophico-theologica de Deo*, tum in altero quod inscribitur: *Disputationes de Deo et providentia divina*, vestigiis Cudwort insistens, quemdam eclecticismum philosophicum profitetur, ac præter Hobbes, Cartesium maxime refellit (2).

C) *Herbert*, qui non absimilem philosophandi rationem ac præcedentes tenuit. Veritatem definit, *relationem conformitatis inter objectum et facultatem cognoscentem* (3); quæ definitio parum aut nihil differt ab ea quam tradit D. Thomas.

Quatuor assignat cognoscendi facultates: sensum exter-

(1) «Quoique professant une grande estime pour Descartes, il plaça ce philosophe fort au-dessous d'Aristote; il combattit le doute méthodique; il rejeta la démonstration de l'existence de Dieu par l'idée que nous en avons; il réfuta surtout avec énergie cette opinion avancée par Descartes... qui fait dépendre de la volonté divine les vérités éternelles et nécessaires, qui prête à Dieu le pouvoir de faire des choses contradictoires. La physique de Descartes lui parut trop favorable à l'athéisme.» De Gerando, *Histoire comp. des syst. de Phil. Mod.* t. 2.º pag. 338.

(2) Unde De Gerando: «Parker dirigea contre Descartes les mêmes reproches que Cudwort; il l'accusa de favoriser l'athéisme par ses hypothèses sur le système du monde. Le raisonnement par lequel Descartes a voulu déduire l'existence de Dieu de la seule idée de Dieu même, n'a pas rencontré de réfutation plus détaillée et plus complète que celle de Parker.» *Loc. cit.* pag. 359.

(3) *De verit.* pag. 4.

num, sensum internum; rationem ac instinctum naturæ; cui postremæ facultati magnam vim quoad ideas et veritates capessendas tribuit; qua sane in re scholæ reidianæ vel scoticæ quodammodo viam sternit, ac fundamenta jacit.

Similiter etiam, quatuor species veritatis distinguit et assignat; quarum prima dicitur, *veritas rei*; altera, *veritas apparens*; tertia, *veritas conceptionis*; quarta, *veritas intellectus*.

PHILOSOPHI ITALI.

§ V.

Muratori et Rosmini.

Præstantioris nominis philosophi qui in Italia cartesianismo minime adhæserunt; simulque erronea systemata quæ ex eodem promanarunt, rejicere et oppugnare aggressi sunt, veterem philosophiam scholastico-christianam ex parte instaurando et perficiendo, sunt:

A) *Muratori*, qui elapso proximo sæculo floruit, atque tum in *Philosophia Morali*, tum in alio opere cui titulus: *Delle forze dell'intendimento umano*, recentis philosophiæ, vel impia et absurda, vel periculosa dogmata, ea præsertim quæ apud Hobbes, Toland, Locke, Spinoza atque Baylé habentur, acerrime expugnavit. Scripsit quoque opus inscriptum: *Delle forze della fantasia umana*, in quo imaginationis natura, phænomena, vires harumque multiplices manifestationes sagaci ratione exponuntur.

B) *Rosmini* (Antonius Rosmini-Serbati) Tyroliensis, anno 1797 natus, e vivis excedens 1855. Plurima conscripsit opera (1), in quibus tum veterum, tum recentiorum philosophorum errores refellit, simulque philosophiam scholastico-christianam quoad præcipua dogmata tuetur, evolvit, ac quodammodo novo in lumine collocat. Nihilominus, a D. Tho-

(1) Præter alia quæ hic prætermitto, in lucem edidit: *Nuovo saggio sull'origine delle idee* = *Oposcoli filosofici* = *Logica* = *Psicologia* = *Filosofia del Diritto* = *Theodicea*.

mæ doctrina discedit, tum quoad secundaria quædam, tum maxime quoad theoriam cognitionis et originis idearum, quocirca sequentia habet:

a) Idea entis possibilis, quæ est omnium prima et universalissima, menti humanæ est innata, ejusdemque simplicem intuitionem habet anima.

b) Præter simplicem illam ac primitivam entis intuitionem, prima operatio intellectus humani est judicium, quo ideam illam innatam entis sensationi conjugens et applicans, corporum ideas acquirit, horumque realem existentiam percipit (1).

c) Apprehensio sive simplex perceptio consequitur judicium; eaque locum habet quatenus anima abstrahit ab existentia reali objecti circa quam judicium versabatur, sicque efformat simplicem rei conceptum vel ideam. Ex quo inferre licet, conceptus sive ideas universales ex judicio et per judicium nobis quodammodo acquiri (2).

d) Imo vero, idea innata entis possibilis, et est ratio facultatis cognoscendi in homine, et est origo omnium idearum intellectualium (3), quæ proinde spectari debent tamquam determinationes et applicationes ideæ entis possibilis menti congenitæ.

e) Ex quo ulterius ratio reddi potest generationis animi humani; quandoquidem filii anima, quæ quatenus sensitiva, ex parentum generatione oritur, rationalis sive intellectua-

(1) «Innata è nell' uomo l' intuizione semplice dell' essere: 2.º che quindi non contando quell' atto naturale che ci costituisce intelligenti, la prima operazione dello spirito è un *giudizio*, il quale unisce le sensazioni coll' idea dell' essere e così forma le *idées d' corps*.» Rosmini, *Nuovo Saggio sull' orig. del. idee*, t. 1.º, Sect. 3.ª, art. 9.º

(2) «No resta dunque, che noi ci formiamo le idee comuni o universali se non col *giudizio*.» *Ibid.*, t. 1.º, pag. 42.

(3) «Noi nasciamo colla presenza, e colla visione dell' essere possibile...» «La facoltà di conoscere riceve l' esistenza dall' unione dell' idea dell' essere col nostro spirito. Dunque l' idea dell' essere, che è il principio della facoltà di conoscere, è altresì il principio di tutte le idee che può acquistare la detta facoltà.» *Op. cit.*, t. 2.º, pag. 57 et 92.

lis evadit, quatenus Dei virtute et operatione in ipsa apparet seu manifestatur idea illa entis (1).

Ceterum, si opiniones et dogmata nunc exposita excipias, doctrina philosophica Rosmini, apprime congruit cum doctrina D. Thomæ, quoad dogmata fundamentalia atque præcipua problemata philosophiæ. Quapropter philosophus iste, non immerito haberi posset veluti præcursor et antecessor eorum qui in eadem Italia, scholasticam philosophiam instaurare aggressi sunt postremis hisce temporibus, de quibus paragrapho sequenti.

§ VI.

Raulica et Sanseverino.

C) *Raulica* (P. Ventura) illustris scriptor, qui in Sicilia lucem aspexit, ac tum apud varias Italiæ urbes, tum Parisiis, ubi postremis vitæ annis constitit, vitamque cum morte commutavit, et verbo, et scripto recentioris philosophiæ dogmata erroresque patefacere et refellere curavit. Nonnihil tamen traditionalismo favere videtur, dum statuit philosophiam esse cognitionem quamdam reflexam demonstrativamve veritatum, quas homo ex Dei revelatione præaccipit. Nec solum recentem philosophiam oppugnavit, sed scholasticam simul aggressus est instaurare, in opere præsertim cui titulus: *La Philosophie Chretienne*, cui postremis vitæ annis manum admovit.

D) *Sanseverino* (Cajetanus) Neapolitanæ Ecclesiæ canonicus, ac infandis fatis nostris diebus, (anno 1865) morte correptus. Eximius profecto vir ac dignus proculdubio qui inter nostri ævi philosophica ingenia principem locum obtineat. Præter ephemeridem illam litterariam; *La Scienza e la Fede*, cujus ope scientiæ ac christianæ Religionis causam viriliter egit, aggreditur opus inscriptum: *Philosophia Christiana cum antiqua et nova comparata*, cujus quinque tantum priora vo-

(1) Quoad peregrinam parumque tutam istam opinionem Rosmini, circa rationalis animæ originem, vid. ejus *Psychologiam*, t. 1.º, pag. 321 et sqq.